ھەششاشلار

ئېنىقلىما:

«ھەششاشلار» فاتىمىيىيەچى ئىسمائىلىيىيەچى ۋە شەرقىي نەززارىيىيەچى بىر تائىپە بولۇپ، نەززار ئىبنى مۇستەنسىر بىللاھ ۋە ئۇنىڭ ئەۋلادلىرىنىڭ ئىماملىقىغا چاقىرىش ئۈچۈن فاتىمىيلاردىن ئايرىلىپ چىققان. بۇ تائىپە، ئىراندىكى ئال مەۋت قەلئەسىنى دەۋىتىنى تارقىتىش ۋە دۆلىتىنىڭ ئاساسىنى كۈچەيتىش مەركىزى قىلىپ بىكىتكەن ئەلھەسەن ئىبنى ئەسساباھ تەرىپىدىن تەسىس قىلىنغان.

بۇ تائىپە، مۇتەسسىپ دىنىي، سىياسىي غايىلەرنى ئىشقا ئاشۇرۇش يولىدا سۇيىقەست قىلىش ۋە ئۆلتۈرۈش ماھىرلىقى بىلەن ئالاھىدە پەرقلىنىدۇ. ھەششاش (Assassin) كەلىمىسى ياۋروپا تىللىرىدا، ”سۇيىقەست بىلەن ئۆلتۈرۈش“ ياكى ”كىرالىق ماھىر قاتىل“ دىن ئىبارەت ئوخشىمىغان مەنىلەردە قوللىنىدۇ.

قورۇلۇشى ۋە ئاساسلىق كىشىلىرى:

◈ ئەلھەسەن ئىبنى ئەسساباھ: ھىجرىيەنىڭ **430**-يىلى رەيدە دۇنياغا كەلگەن. شىئە ئەقىدىسى ئىچىدە ئۆسۈپ يېتىلگەن. ئون يەتتە ياشقا كىرگەندە فاتىمىيىيەچى ئىسمائىلىيلار تەرىقىتىنى قوبۇل قىلغان. ھىجرىيەنىڭ **471**-يىلى (مىلادى **1078**-يىلى) ئىمامى مۇستەنسىر بىللاھنى زىيارەت قىلغان ۋە بۇ دەۋەتنى تارقىتىش ئۈچۈن ئىرانغا قايتقان. ھىجرىيەنىڭ **483**-يىلى ئۆز دۆلىتىنىڭ پايتەختى قىلغان ئال مەۋتكە ئوخشىغان بىر قاتار مۇھىم قەلئەلەرنى قولغا كىرگۈزىۋالغان.

- ئۇنىڭ دەۋرىدە، يەنى ھىجرىيەنىڭ **487**-يىلى (مىلادى **1094**-يىلى) ئىمام مۇستەنسىر بىللاھ ئۆلگەن. ئۇنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن، ۋەزىر بەدر ئەلجەمالىي، كىچىك ئوغۇل، ئوخشاش ۋاقىتتا سىڭلىسىنىڭ ئوغلى ئەلمۇستەئلىينى ئىماملىق ئورنىغا ئولتۇرغۇزۇش ئۈچۈن، تەخت ۋارىسى چوڭ ئوغۇل نەززارنى ئۆلتۈرىۋەتكەن. بۇنىڭ نەتىجىسىدە فاتىمىيلار شەرقىي نەززارىيلار ۋە غەربىي مۇستەئلىيلاردىن ئىبارەت ئىككىگە بۆلۈنۈپ كەتكەن.

- ئەلھەسەن ئىبنى ئەسساباھ ئىماملىقنىڭ نەززارغا مەنسۇپ ئىكەنلىكى قارىشىنى تارقىتىشقا باشلىغان. ئۇنىڭچە بولغاندا، ئىماملىق مىسىردىن يوشۇرۇن ھالدا ئىرانغا قاچۇرۇلۇپ، ئالمەۋتكە كەلتۈرۈلگەن نەززارنىڭ كىچىك نەۋرىسىگە ياكى ھامىلە مەزگىلىدە ئالمەۋتكە ئېلىپ كېلىنىپ، شۇ يەردە تۇغۇلغان نەززارنىڭ ئوغلى ئىمام بولۇشى كېرەك ئىدى. شۇنداق قىلىپ، بۇ يېڭى ئىمامنىڭ مەسىلىسى ھەل بولماي قېلىپ قالغان.

- ئەلھەسەن ئىبنى ئەسساباھ، ھىجرىيەنىڭ **518**-يىلى (مىلادى **1124**-يىلى) ھايات ۋاقتىدا ئىككى ئوغلىنى ئۆز قولى بىلەن ئۆلتۈرگەنلىكى ئۈچۈن، ھېچقانداق ئەۋلادسىز، نەسەبسىز ئالەمدىن ئۆتكەن.

www.munber.org

◈ كىيابۇزرۇك ئامىد: ھىجرىيەنىڭ 518 ـ يىلىدىن 532 ـ يىلىغىچە (مىلادى 1124 ـ يىلىدىن 1138 ـ يىلىغىچە) ھۆكۈم سۈرگەن. باشتا يىگىرمە يىل لاماسار قەلئەسىنىڭ قوماندانلىقىنى قىلغان. ھۆكۈمدارلىق مەزگىلىدە خوشنىلىرى سەلجۇقىيلار بىلەن بىر قانچە قېتىم ئۇرۇشقا كىرگەن. ئۇ كەڭ قورساقلىق ۋە سىياسەت جەھەتتە ئەلھەسەن ئىبنى ئەسساباھتىن ياخشىراق ئىدى.

◈ مۇھەممەد كىيابۇزرۇك ئامىد: ھىجرىيەنىڭ 532 ـ يىلىدىن 557 ـ يىلىغىچە (مىلادى 1138 ـ يىلىدىن 1162 ـ يىلىغىچە) ھۆكۈم سۈرگەن. ئىمامنى تونۇتۇشقا ئەھمىيەت بەرگەن. ئۇ ئىسلامىي پەرزلەرگە يۈزەكى ئېھتىرام بىلدۈرۈشنىمۇ چەكلىگەن. يەنە بىر تەرەپتىن ئوغلىنىڭ ئىماملىقىغا ئىشەنگەن كۆپلىگەن ئەگەشكۈچىلىرىنى قەتل قىلغان، يەنە نۇرغۇنلىرىنى ھەر خىل ئۇسۇللار بىلەن قىينىغان ۋە سۈرگۈن قىلغان.

◈ ئەلھەسەن ئەسسانىي ئىبنى مۇھەممەد: ھىجرىيەنىڭ 557 ـ يىلىدىن 561 ـ يىلىغا (مىلادى 1162 ـ يىلىدىن 1166 ـ يىلىغىچە) قەدەر ھۆكۈم سۈرگەن. ھىجرىيەنىڭ 559 ـ يىلى قىيامەت قايىم بولغانلىقىنى ئېلان قىلغان، شەرىئەتنى ئەمەلدىن قالدۇرۇپ، دىنىي مەسئۇلىيەتلەرنى بىكار قىلغان ۋە رىزۋا تۇتماسلىقنى مۇباھ، دەپ قارىغان. بۇلاردىن كېيىن، ئۆزىنىڭ شەكلىي جەھەتتىن كىيا بۇزرۇكنىڭ نەۋرىسى ئىكەنلىكىنى، ئەمەلىيەتتە ئۆزىنىڭ دەۋرنىڭ ئىمامى ۋە نەززارنىڭ نەسلىدىن بولغان سابىق ئىمامنىڭ ئوغلى ئىكەنلىكىنى دەۋا قىلىدىغان تېخىمۇ خەتەرلىك بىر قەدەمنى باسقان.

◈ مۇھەممەد ئەسسانىي ئىبنى ئەلھەسەن ئەسسانىي: ھىجرىيەنىڭ 561 ـ يىلىدىن 607 ـ يىلىغىچە (مىلادى 1166 ـ يىلىدىن 1210 ـ يىلىغىچە) ھۆكۈم سۈرگەن. قىيامەت نەزىرىيىسىنى راۋاجلاندۇرغان ۋە كۈچلەندۈرگەن. چۈنكى بۇ دەۋردە سەلجۇقلار ئاجىزلاشقان، ھالسىزلاشقان، تۈركمەنلەر باش كۆتۈرۈپ، تۈركلەرنىڭ كېڭىيىشى باشلانغان. بۇ ۋەزىيەت ئۇنىڭغا پۇرسەت تۇغدۇرۇپ بەرگەن.

◈ جالالۇددىن ئەلھەسەن ئەسسالىس ئىبنى مۇھەممەد ئەسسانىي: ھىجرىيەنىڭ 607 ـ يىلىدىن 618 ـ يىلىغىچە (مىلادى 1210 ـ يىلىدىن 1221 ـ يىلىغىچە) ھۆكۈم سۈرگەن. ئۇ ئاتىلىرىنىڭ قىيامەت توغرىسىدىكى ئەقىدىلىرىنى رەت قىلىپ، ئۇلارنى لەنەتلىگەن ۋە كاپىرلار قاتارىغا چىقارغان. ئۇلارنىڭ كىتابلىرىنى كۆيدۈرۈپ، ئىسلامغا كىرگەنلىكىنى ئېلان قىلغان ۋە ئىسلام دۇنياسى بىلەن مۇناسىۋەت ئورناتقان. ئابباسىيلار خەلىپىسى ئەنناسىر لىدىنىللاھ، سەلچوقلار سۇلتانى خارەزمشاھ ۋە باشقا پادىشاھ، ئەمىرلەرگە ئەلچى ئەۋەتىپ ئۆزىنىڭ ئىسلام تەلىماتلىرىغا چاقىرىشتىكى سەممىيىتىنى ئىسپاتلىغان. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ئەگەشكۈچىلىرى «يېڭى مۇسۇلمانلار» نامى بىلەن تونۇلىدىغان بولغان.

◈ مۇھەممەد ئەسسالىس ئىبنى ئەلھەسەن ئەسسالىس (بەزى كىتابلاردا ئۇ ئەلائۇددىن مەھمۇد، دەپمۇ ئاتىلىدۇ): ئۇ مىلادىينىڭ 1221 ـ يىلىدىن 1225 ـ يىلىغىچە ھۆكۈم سۈرگەن. توققۇز ياش چېغىدا ئاتىسىغا خەلىپە بولغان، يەنى ئورنىغا چىققان. ئاتىسىنىڭ ۋەزىرى ئالمەۋتنىڭ ھاكىملىقىنى داۋاملاشتۇرغان. ئۇنىڭ مەزگىلىدە كىشىلەر ھارام ئىشلارغا، خاتالىقلارنى سادىر قىلىشقا ۋە دىنسىزلىققا

www.munber.org

قايتقان. بۇ ئۆسمۈر بالا بەش ـ ئالتە يىل ھۆكۈم سۈرگەندىن كېيىن، ئەقلىي كېسەللىككە دۇچار بولغان. نەتىجىدە ئوغۇرلۇق، قاراقچىلىق ۋە ھۇجۇملار ئومۇملىشىپ، ئالدىنى ئالغىلى بولمايدىغان دەرىجىگە يەتكەن.

◈ رۇكنۇددىين خۇرشاھ 1258/1255م: ھۇلاكو 1256 ـ يىلى ئىسمائىلىيىيە قەلئەسىنى ئېلىشنى كۆزلىگەن بىر ھۇجۇمنى باشلىغان. قوشۇن ئىلگىرلەپ كىلىۋاتقاندا رۇكنۇددىين تەسلىم بولۇپ، ھۇلاكوغا ئالمەۋت قەلئەسىگە قوشۇپ، يەنە قىرىق قەلئەنى تاپشۇرغان. بۇلارنىڭ ھەممىسى يەر بىلەن يەكسان قىلىنغان. ھۇلاكو ئۇنى قىزغىن قارشى ئالغان ۋە بىر مۇڭغۇل قىزى بىلەن ئۆيلەپ قويغان. 1258 ـ يىلى ئۇنى ھىلە بىلەن ئۆلتۈرۈپ، ئىشنى ئاخىرلاشتۇرغان. بۇنىڭ نەتىجىسىدە ئىراندىكى ھەششاشلار دۆلىتى سىياسىي جەھەتتىن ۋەيران بولغان.

◈ شەمسۇددىين مۇھەممەد ئىبنى رۇكنۇددىين: ئىسمائىلىيە رىۋايەتلىرىگە كۆرە، رۇكنۇددىين ھۇلاكونىڭ زۇلمىدىن قېچىپ، كاپكازنىڭ جەنۇبىدىكى نامەلۇم بىر يەرگە كەتكەن ئوغلى شەمسۇددىين مۇھەممەدنى يۇشۇرۇپ قالغان. كېيىن شەمسۇددىين ئىسپاھان بىلەن ھەمەدان ئوتتۇرىسىدىكى يول بويىغا جايلاشقان ئەنجۇدا دېگەن بىر يەردە ئولتۇراقلاشقان. ئۇ بۇ يەردە ھىجرىيە 8 ـ ئەسىرنىڭ ئالدىنقى يېرىمىدا ۋاپات بولغانغا قەدەر تۇرۇپ قالغان. ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئىماملىق زەنجىرسىمان شەكىلدە داۋاملاشقان بولۇپ، ئون توققۇزىنچى ئەسىردە ئاغاخان ئائىلىسى ئوتتۇرىغا چىققان.

ھەششاشلار شەمسۇددىيندىن كېيىن ئىككىگە بۆلۈنگەن:

ـ بەزىلىرى مۇھەممەد شاھنىڭ ئىماملىقىغا چاقىرغان ۋە ئۇنى، ئۇنىڭدىن نەسلىدىن چىققان ئىماملارنى ھىجرىيە ئونىنچى ئەسىرنىڭ يېرىملىرىدا نەسەپ شەجەرىسى ئۈزۈلۈپ قالغانغا قەدەر بولغان جەرياندىكى ئىماملارنى ئېتىراپ قىلىشقان. ئۇلارنىڭ ئەڭ ئاخىرقى «دۆكنى» نامى بىلەن تونۇلغان ئىمام زاھىر شاھ ئۆچىنچى بولۇپ، ھىندىستانغا ھىجرەت قىلغان ۋە تەخمىنەن ھىجرىيەنىڭ 950 ـ يىللىرى شۇ يەردە ۋاپات بولغان. بۇ قىسىم، گەرچە سۈرىيەنىڭ مىسياف، قەدمۇس قاتارلىق رايونلىرىدا ھازىرغا قەدەر ئەگەشكۈچىلىرى بولسىمۇ، نەسەپ شەجەرىسى جەھەتتىن ئۈزۈلۈپ قالغان.

ئىككىنچى گۇرۇپ تەرەپدارلىرى قاسىم شاھنىڭ ئىماملىقىنى قوللايدۇ. جەيھۇن دەرياسى تەرەپكە كۆچۈپ كەتكەن بۇ گۇرۇپ، بۇ تائىپىگە ئەگەشىدىغانلارنىڭ كۆپ سانلىقىنى تەشكىل قىلىدۇ.

◈ شامدىكى ھەششاشلار:

ـ شامدا بەھرام ئىستىرابادي، دەۋەتچى ئىسمائىل ئەلفارىسىيغا ئوخشىغان بىر قاتار يېتەكچىلىرى مەيدانغا كەلگەن. ئۇلار، ھەلەب ۋالىسى رىزۋان ئىبنى تەتىشنىڭ بۇ مەزھەپكە بولغان مايىللىقىدىن پايدىلانغان. بۇنىڭ سايىسىدا كۆپ ساندا ئىران ئىسمائىلىيلىرى ھەلەبكە كۆچۈپ كىلىپ، ئۇلارنىڭ شامدىكى نوپۇزىنى ئارتتۇرغان.

ـ شامدىكى ئەڭ ئاساسلىق كىشىلىرى رەشىدۇددىين نامى بىلەن تونۇلغان شەيخۇل جەبەل سىنان ئىبنى سۇلەيمان ئىبنى مۇھەممەد بولۇپ، بەسرەدە ئۆسۈپ

www.munber.org

يېتىلگەن. ئالمۇت قەلئەسىدە تەلىم كۆرگەن. ئۇ تەختت ۋارىسى ئەلھەسەن ئىبنى مۇھەممەدنىڭ ساۋاقدېشى ئىدى. ئەلھەسەن ھاكىمىيەتنى قولغا ئالغاندىن كېيىن، ئۇنى شامغا كىتشكە بۇيرىغان.

ـ ئۇ شامغا بارغاندىن كېيىن، ئىسمائىلىيلارنى ئەتراپىغا توپلىغان. ئۇنىڭ نۇپۇزى ۋە تەسىرى كۆچەيگەن. كىشىلەر ئۇنىڭ ئىمامىلىقىنى ئېتىراپ قىلغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن يەنىلا ئالمۇتتىكى ئىماملارغا ئىتائەت قىلىشقا باشلىغان. قورقۇنچلۇق بىر كىشى ئىدى. ھەممەيلەن ئۇنىڭ قىل سىغمىغۇدەك دەرىجىدىكى ئەڭ كاتتا كىشىسى ئىكەنلىكىنى تىلغا ئېلىشىدۇ.

ـ ئۇنىڭدىن كېيىن، بۇ تائىپىگە ئاجىز كىشىلەر ھۆكۈمدارلىق قىلغان بولۇپ، زاھىر بېيبىرسىنىڭ ئۇلارنى ئاسانلا يوق قىلىشقا قولايلىق يارىتىپ بەرگەن.

ـ شامدا ئۇلارنىڭ بانىياس، قەدمۇس، مىسياف، كەھف، خەۋابىي، مەنىيقە ۋە قەلىيئەگە ئوخشىغان قەلئەلىرى بار ئىدى.

ـ بىر قاتار قەلئەلەرنى قولغا كىرگۈزگەن، زەنكىيلارغا قارشى ئۇرۇش قوزغىغان، ھەتتا بىر قانچە قېتىم سالاھۇددىن ئەييۇبىنى قەستلەپ ئۆلتۈرۈشكە ئورۇنغان.

ـ ئۇلارنىڭ ئەھلى سەلىپلەر بىلەن بولغان ھەمكارلىقلىرىنى ئىسپاتلايدىغان نۇقتىلار:

1 ـ مۇستەملىكىچى ئەھلى سەلىپلەرنىڭ بىرىنچىمۇ ئۇلارغا ئەسىر چۈشۈپ قالماسلىقى ياكى ھېچبىرىنىڭ ئۇلارنىڭ قورالى بىلەن ئۆلتۈرۈلمەسلىكى.

2 ـ ئەھلى سەلىپلەرنىڭ ھۇجۇملىرىغا رەددىيە بېرىش مەقسىتىدە مۇسۇلمان بۇرادەرلىرىگە ياردەم بېرىش ئۈچۈن دەمەشىققە كەلگەن مۇسۇلمانلارنىڭ سەلچۇق ھاكىمىغا قارشى ئۇرۇش قىلىشى.

3 ـ بانىياس قەلئەسىنى تاپشۇرۇپ بېرىپ، قوماندانى ئىسمائىلىنىڭ ئەھلى سەلىپلەر سېپىگە كېتىشى ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئۆلۈشى.

4 ـ نۇرۇددىن ھەلەبنى قولغا كەلتۈرگەندىن كېيىن، بىر گۇرۇپ ئىسمائىلىيلارنىڭ ئانتاكىيەدە ئەھلى سەلىپلەر بىلەن بىر بولۇۋېلىشى.

پىكىر ۋە ئېتىقادلار:

◈ ئىلگىرىكى ئىمامنىڭ چوڭ ئوغلى بولۇشى شەرتى بىلەن مەسۇم (گۇناھدىن يىراق) بىر ئىمامنىڭ بولۇشىنىڭ مۇھىملىقىغا ئوخشاش مەسىلىلەرنى ئېتىبارغا ئالغاندا، ئېتىقادلىرىنىڭ ئومۇمىي جەھەتتىن ئىسمائىلىيلاردىن ئالغانلىقى ئوتتۇرىغا چىقىدۇ.

◈ ھەششاشلارنىڭ ئالدىنقى سېپىنى ئىگەللىگەن بارلىق كىشىلەر يوشۇرۇن ئىمام دەۋاسىغا ۋەكىللىك قىلىدۇ. بۇلاردىن پەقەت، ئەلھەسەن ئەسسانى ۋە ئۇنىڭ ئوغلى

www.munber.org

مۇستەسنا بولۇپ، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ نەززار نەسلىدىن كىلىپ چىققان ئىماملار ئىكەنلىكلىرىنى دەۋا قىلىشىدۇ.

◈ ھەششاشلارنىڭ شامدىكى ئىمامى رەشىدۇددىن سىنان ئىبنى سۇلەيمان ئىسمائىلىييەگە ئائىت ئەقىدىلەرنى ياقلىغاندىن سىرت، روھنىڭ كۆچىشى نەزىرىيىسىنىمۇ ئىلگىرى سۈرگەن. ئۇ يەنە ئۆزىنىڭ غەيبنى بىلىدىغانلىقىنىمۇ دەۋا قىلغان.

◈ ئەلھەسەن ئەسسانى ئىبنى مۇھەممەد: قىيامەتنىڭ قايىم بولغانلىقى ئېلان قىلغان، شەرىئەتنى ئەمەلدىن قالدۇرغان ۋە دىنىي مەسئۇلىيەتلەرنى بىكار قىلغان.

◈ ئۇلارنىڭ قارىشىچە ھەجنىڭ يۈزەكى كۆرىنىشى ھەرەم مەسچىتىگە بىرىشتۇر. ئەمما ئەمىلىيەتتە مەيلى يوشۇرۇن ياكى ئاشكارە بولسۇن دەۋرىنىڭ ئىمامىغا قارىتىلىدۇ.

◈ بەزى باسقۇچلاردىكى شۇئارلىرىدا «مەۋجۇتلۇقتا ھەقىقەت يوق، ھەممە نەرسە مۇباھ» دىگەن جۈملىلەر بار.

◈ قوللىنىدىغان ۋاستىلىرى پىلانلىق سۈيقەستتۇر. كىچىك باللارنى قارىغۇلارچە ئىتائەت قىلىشقا، ئۆزلىرىگە دىيىلگەن ھەممە سۆزگە ئىشىنىشكە ئادەتلەندۈرۈش ئارقىلىق ئىشقا ئاشۇرىلىدۇ. بىر ئاز چوڭىغاندىن كىيىن، خەنجەرگە ئوخشىغان ھەممىگە ئورتاق قۇراللارنى ئىشلىتىشنى ئۆگىتىدۇ. پىدائىيلىرىغا سىرلىرىدىن بىر ئېغىز سۆزلەپ قويۇشتىن ئىلگىرى ئۆزلىرىنى ئۆلتۈرۈۋېلىش ۋە مەخپىيەتلىك مەسىلىلىرى بويىچە تەلىم بىرىدۇ. ئۆز دەۋرىدىكى ئىسلام ئالەمىنى مۇئەييەن دەرىجىدە ئەنسىزلىككە ئېلىپ كەلگەن پىدائىيلار گورۇھىنى ئۇلار ئەنە شۇنداق يىتىشتۈرگەن.

◈ بىر قاتار قەلئە ۋە سېپىللارنىڭ ئىچىدە ياشايتتى. ئۇلار ئۆزلىرىگە تەۋە رايۇنلاردىكى ئېگىز يەرلەرنى قەلئە، سېپىلسىز تاشلاپ قويمايتتى. قەيەردە بىر قەلئە بولسا، ئۇ يەرنى ئىشغال قىلىشنى كۆڭۈللىرىگە پۈكىشەتتى.

◈ تارىخچى كامالۇددىن ئىبنى ئەلئەدىيم ئۇلار ھەققىدە توختىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «ھىجرىيە 572 ـ يىلى (مىلادى 1176 ـ يىلى) سىماق تېغى ئاھالىسى ھەر تۈرلۈك گۇناھ ۋە پاساتلار ئارىسىغا پېتىپ كەتكەن ئىدى. شۇنداق تۇرۇۋغلۇق ئۆزلىرىنى ”پاكلانغۇچىلار“ دەپ ئاتىشاتتى. ھاراق ـ شاراپ سورۇنىدا ئەر ـ ئاياللار بىر يەرگە توپلاندى، ھېچكىم ئۆزلىرىنىڭ ھەمشىلىرى، ھەتتا قىزلىرىدىن يىراق تۇرۇۋشمىدى. ئاياللار ئەرلەرنىڭ كىيىملىرىنى كىيىشتى. ئۇلارنىڭ بىرى سىنانىنىڭ ئۆزىنىڭ پەرۋەردىگارى ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلدى.»

پىكىر ۋە ئەقىدىلەرنىڭ يىلتىزلىرى:

◈ ئەسلىنى ئېلىپ ئېيتقاندا شىئە ئاساسلىرىغا، ئىككىنچى دەرىجىدە ئىسمائىلىيلارغا تايىنىدۇ.

www.munber.org

◈ ئۆلتۈرۈش، سۈيىقەست قىلىشقا ئوخشىغان ۋاستىلەر، ئېتىقادلىرىنى تارقىتىش ۋە دۈشمەنلىرىنىڭ قەلبلىرىدە قورقۇنچ پەيدا قىلىشتىكى دىنىي ۋە سىياسىي ۋاستىلىرى ئىدى.

◈ رەشىدۇددىن سىنان تەرىپىدىن چاقىرىلغان «روھنىڭ كۆچىشى» ئىدىيىسى نۇسەيرىيىلەردىن ئېلىنغان.

تارقىلىشى ۋە تەسىر دائىرىسى:

◈ ئۇلارنىڭ كىرماندىن باشلانغان بۇ دەۋىتى (ئېقىم) ئىراننىڭ ئوتتۇرىلىرىغا، ئىسپاھان، خۇزىستان، دەيلەم تۈپلىكلىرىگە قەدەر سوزۇلغان ۋە ئەلمەۋت قەلئەسىدە مۇقىملاشقان. شەرقتە مازەندەران، قەزۋىنگىچە يېتىپ بارغان. رۇدبار، لاماسار ۋە كۈھىستان.. قاتارلىق جايلارنى ئىشغال قىلغان. نۇرغۇنلىغان قەلئەلەرنى قولغا كەلتۈرۈپ، جەيھۇن دەرياسىغا قەدەر يېتىپ بارغان.

◈ دەۋەتلىرىنى سۈرىيەگە قەدەر كېڭەيتكەن ۋە ئۇنىڭ تۆت تەرىپىدىكى قەلئەلەرنى قولغا كىرگۈزگەن. بانىياس، مىسياف، قەدمۇس، كەھف، خۇۋابىي ۋە سەلمىييەلەر ئۇلارنىڭ قەلئەلىرىنىڭ بىر قىسمىدۇر.

◈ ئۇلارنىڭ ئىراندىكى ھالاكىتى مۇغۇل ھۇلاكۇنىڭ قولىدا ئىشقا ئاشقان بولسا، سۈرىيە (شام) دىكى نۇپۇزى ئەززاھىر بېيبىرسنىڭ قولىدا ۋەيران بولغان.

◈ بۈگۈنكى كۈندە ئىران، سۈرىيە، لۇۋان، يەمەن، نەجران، ھىندىستان ۋە ئىلگىرى سوۋىت ئىتتىپاقى، دەپ ئاتىلىدىغان ئوتتۇرا رايونلارنىڭ بىر قىسمىدا ئۇلارنىڭ ئەگەشكۈچىلىرى بار.

يۇقىرىقىلاردىن شۇ نەرسە ئايدىڭلىشىدۇكى: «ھەششاشىلار» ئىسمائىلىيلار (نەززارىيلار)نىڭ بىر قانىتى بولۇپ، ئۆلتۈرۈشنى ئۆزلىرىنىڭ غايىگە يېتىشتىكى ۋاستىسى قىلىپ تاللىغان. ئۇلار ئىسمائىلىييەلەرگە قارشى مەيداندىكى پادىشاھلار، ھەربىي قوماندانلاردىن ئىبارەت مەشھۇر شەخسلەرگە، شۇنىڭدەك ئۇلارغا ئاداۋىتى بار بارلىق كىشىلەرگە قارىتا كەڭ كۆلەملىك سۈيىقەستلەرنى ئېلىپ بارغان. ئۆلىمالار ئۇلارنىڭ قانلىرىنىڭ ھالال ئىكەنلىكى، زېمىنىنى ئۇلارنىڭ پاسكىنىلىقلىرىدىن تازىلاشنىڭ ۋاجىبلىقى، ئۇلار تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلگەن ماللارنىڭ گۆشىنى يېمەسلىك ياكى ئۇلار بىلەن يېقىن مۇناسىۋەت ئورناتماسلىق مەسىلىلىرى بويىچە پەتىۋالارنى بەرگەن.

ئەتراپلىق مەلۇمات ئۈچۈن پايدىلىنىش مەنبەلىرى:

- ئېھسان ئىلاھى زەھىير: الإسماعيلية تاريخ وعقائد.

www.munber.org

- يەھيا ئىبنى ھەمزە ئەلئەلەۋىي: مشكاة الأنوار.

- ئەبۇ ھامىد ئەلغەزالىي: فضائح الباطنية.

- بېرنارد لوئىس: حشاشـون، مۇھەممەد ئەلئەزب مۇسا تەرجىمىسى، بۈيۈك ئەرەب مەشرىقى نەشرىياتى ـ بېيرۇت، بېرىنچى نەشرى، 1400ھ/1980م.

- د.مۇھەممەد كامىل ھۈسەين: طائفة الإسماعيلية: تاريخها، نظمها، عقائدها.

- د.مۇستەفا شەكئە: إسلام بلا مذاهب.

- بېرنارد لوئىس: أصول الإسماعيلية والفاطمية والقرمطية.

www.munber.org